

Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner

PROJEKT PENTRU TINE – FÖR DIG

Om projektet

Pentru Tine är rumänska och betyder ”för dig”. Projektet ger hälso- och samhällsinformation med fokus på EU-medborgares rättigheter och skyldigheter i Sverige, hemlandet och EU och hur man hittar rätt väg för att få sina rättigheter uppfyllda.

Två fältteam arbetar uppsökande i Stockholm-Uppsala samt Linköping-Eskilstuna. Fältteamen består av hälsokommunikatörer samt personal med språkkunskaper, kulturell kompetens och erfarenhet av socialt arbete. Dessutom finns fyra lokala projektledare, en på varje ort som kompletterar fältteamet och som ansvarar för samverkan lokalt med relevanta aktörer. Aktiviteter och informationsträffar sker även vid stadsmissionernas ordinarie verksamhet för EU-medborgare i utsatthet, Crossroads. Detta är finansierat av FEAD (fonden för europeisk bistånd för dem som har det sämst ställt)– om pågår fram till februari år 2021.

Genom projekt Pentru Tine- För Dig, möter Sveriges Stadsmissioner icke-ekonomiskt aktiva EU-medborgare som befinner sig i Sverige. Genom samhällsinformation och hälsoinformation ger vi dem egenmakt och vi minskar utsattheten och risken för exploatering, utnyttjande, ohälsa och hatbrott. Projektet genomförs i och kring Stockholm, Uppsala, Linköping och Eskilstuna. Projektet drivs av två mobila team, som genom uppsökande arbete tar kontakt med EU-medborgare som lever i största utanförskap.

Sveriges Stadsmissioner har lång erfarenhet av att arbeta med målgruppen. Många EU-medborgare som lever i utsatthet är romer och har varit diskriminerade i århundraden. Detta långvariga utanförskap gjorde att romerna har tappat sin tillit för samhället och för de olika aktörer som finns i samhället. En viktig del i projektet är därför relationsbyggande och tillitsskapande där den kulturella kompetensen är avgörande, tillsammans med ett värdefullt erbjudande om kunskap om hur man får tillgång till sina rättigheter och hur man behåller en god hälsa. Utifrån de tillitsfulla relationer som byggs upp anpassas aktiviteterna till målgruppen.

Många EU-medborgare som lever i utsatthet lider av ohälsa på grund av sitt enkla boende med bristande möjligheter till hygien. Dessutom saknas kunskap om hygien, preventiv hälsa, egenvård och rätten till akut hjälp hos sjukvården. Aktiviteterna är hälsofrämjande och socialt rättighetsarbete, med konkret lärande genom aktivitetsbaserad inläring och pedagogisk utbildning anpassad till analfabetism och kulturella förutsättningar.

Att sprida samhällsinformation, kring målgruppens rättigheter i Sverige, hemlandet och EU samt hur man hittar rätt resurser och väg i samhället är en viktig del. Det mobila teamet ger även preventiv hälsorådgivning om egenvård utifrån målgruppens behov som innefattar psykisk, fysisk och sexuell hälsa. Informationen ges ut genom uppsökande arbete och workshops på de lokala Crossroads. På varje ort sker samarbete med lokala samhällsaktörer, t.ex. med kommunen, vården och andra ideella organisationer.

I slutänden ska målgruppen ha fått en förbättrad hälsa och ökad inkludering genom kunskap om sina rättigheter, möjligheter och skyldigheter i Sverige, hemlandet och EU.

Frågor & svar

1. Hur finansieras projektet?

Projektet finansieras genom EU-medel.

Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner har erhållit ca 12 Mkr från FEAD, Fonden för ekonomiskt bistånd för de som har det sämst ställt, som är en del av Europa 2020-strategin i syfte att minska fattigdom och social utslagning med 20 miljoner individer.

Här

2. Under vilken period pågår projektet?

Projektet pågår från 1 mars 2019 till 28 februari 2021.

Första sex månaderna är uppstartsfas med rekrytering, planering, kartläggning och initial dialog med målgruppen. Från 1 september genomförs projektet med fullt fokus på att nå målgruppen. Det uppsökande arbetet pågår till och med 31 januari.

3. Var genomförs projektet?

Projektet genomförs i Stockholm, Uppsala, Linköping och Eskilstuna med omnejd. På varje ort finns en lokal projektledare anställd hos den lokala stadsmissionen. Dessutom finns två fältteam med sjukvårds-, kulturell och språklig kompetens samt kunskap i rättighetsbaserat socialt arbete i dels Stockholm-Uppsala, dels Linköping-Eskilstuna.

Insatserna genomförs både i stadsmissionernas befintliga verksamhet för EU-medborgare i utsatthet, Crossroads, och genom uppsökande fältarbete.

4. Varför genomförs inte projektet i alla stadsmissioner?

De fyra stadsmissionerna i Stockholm, Uppsala, Linköping och Eskilstuna var intresserade av att ansöka om projektmedel och tillsammans genomdriva projektet. Övriga stadsmissioner var tillfrågade men av olika anledningar passade det inte att delta i projektet.

5. Vad ska projektet uppnå?

Projektet ska informera om hälsorelaterade frågor (psykisk, fysisk och sexuell hälsa) och samhällsorientering, det vill säga vilka rättigheter och skyldigheter man har som EU-medborgare i Sverige och som medborgare i sitt hemland (Rumänien, Bulgarien och Polen).

Det långsiktiga målet är förbättrad hälsa för målgruppen och ökad inkludering. Stadsmissionerna stödjer människor i utsatthet att få sina sociala rättigheter uppfyllda, såsom tillräcklig levnadsstandard för sin egen och familjens hälsa, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård, socialt stöd samt trygghet (§25 FN:s deklaration om mänskliga rättigheter).

6. Vad ska projektet inte uppnå?

De personer som Stadsmissionen möter är en ytterst utsatt grupp, vars diskriminering och utsatthet i hela Europa har pågått under århundraden. Ett projekt gör skillnad för individerna som deltar, och de kommer att ta med sig sina nya kunskaper i möten med familj och bekanta både i Sverige och

hemma. I förlängningen kan projektet därmed ge ringar på vattnet även till personer i Rumänien och Bulgarien. Ett projekt på 1-2 år kommer dock inte i sig kunna bryta diskrimineringen – men är en del av det långsiktiga arbete som behövs inom EU för att bryta utanförskapet.

7. Vilka personer riktar sig projektet till?

Projektet riktar sig till icke-ekonomiskt aktiva EU-medborgare i utsatthet som vistas tillfälligt i Sverige. Det gäller personer som är hemlösa och arbetslösa, som saknar inkomst och som tvingas tigga eller panta för att samla pengar.

Målet är att nå 1700 personer.

Kartläggning

En övergripande kartläggning ger vid handen att ca 700 personer lever i olika skogsområden i tält, bilar och husvagnar i Stockholmsområdet, samt i centrala delar av Stockholm, såsom Norrmalm, Odenplan, Kungsholmen, Cityterminalen och centrala parker. Omsättningen i gruppen är stor, ca 30 % avreser/tillkommer varje år, men det totala antalet personer förblir ungefär detsamma. Uppskattat antal unika individer är ca 900 personer per år. Målgruppen kommer från Rumänien, Bulgarien, Lettland, Litauen, Estland och Polen. Den psykiska och fysiska ohälsan är stor i målgruppen.

I Uppsala med omnejd är det cirka 50-60 individer som uppehåller sig, inklusive i Björklinge, Alunda, Sävja. Det är mestadels samma personer även om individer reser fram och tillbaka till hemlandet under året. De flesta kommer från Rumänien. Individer bor utanför tätorten i sin bil, några bor i husvagnar och andra inneboende.

I Östergötland finns ett tältläger i utkanten av Linköping med ca 25-35 rumäner, där personerna byter av varandra. Antalet unika individer är ca 70 personer per år. Majoriteten kommer från samma by i södra Rumänien. I Linköping har vi också mött ca 25 bulgarer. De bor i bilar och husvagnar runt om Linköping, de flyttar på sig oftare och håller sig på distans – troligen rör det sig om ännu fler, som vi hoppas nå genom aktivt uppsökande. I Motala/västra delen av länet har vi kännedom om ca 15 individer från Bulgarien. Några rumäner lever även i Norrköping, men vi vet i dagsläget inte hur många eller hur deras situation ser ut (undersöks i projektet). Ovan är siffror som avser de personer som försörjer sig genom tiggeri och därmed är synliga. Vi vet att det finns fler, bland annat barn.

I Eskilstuna finns ett fåtal bosättningar med rumänska EU-medborgare, några som bor i bilar i ett läger och flera som bor i tält i ett annat lager. Det rör sig sammantaget om ca 35-50 personer, men rotationen inom gruppen är relativt stor. Ca 70-80% av personerna stannar cirka 3-5 månader. Cirka hälften av gruppen försörjer sig genom tiggeri, flera genom att leta pant eller sälja småsaker såsom kvastar och granris.

8. Hur jobbar Stadsmissionen för att nå målgruppen?

Utanförskapet och diskrimineringen hos målgruppen är långvarigt och omfattande, med bristande tillit till övriga samhället som följd. Första steget för att stödja målgruppen är därför att bygga tillitsfulla relationer. Stadsmissionens personal har kulturell och språklig kompetens, ofta med romsk bakgrund eller från Rumänien eller Bulgarien - dessa blir brobyggare eller kulturlotsar. Dessutom involveras nyckelpersoner ur målgruppen i fokusgrupper, intervjuer, referensgrupp och planering, vilket ger legitimitet till projektet.

Andelen analfabeter är stor och kulturell anpassning är viktig. I uppstartsfasen tas pedagogiskt material fram. Det handlar om att rita, väldigt konkret visa och att låta målgruppen prova på själva.

Till exempel när det gäller hälsoinformation genom bilder, övningar (rygg, hygien, sanitet, mens, graviditet, diet m.m.) När det gäller samhällsinformation – MR karta (vilken myndighet kopplas till vilken rättighet), infomaterial i bild för brottsutsatta m.m. Det är både kunskapshöjande och hjälp till självhjälp. Projektet kommer också lotsa vidare till rätt insatser både i Sverige och i hemlandet för att få sina rättigheter uppfyllda.

Bristande kunskap om sina rättigheter behöver angripas med kulturell kompetens och individ för individ, samtidigt som gruppdynamik och maktkonstellationer inom gruppen behöver hanteras. Stadsmissionen märker exempelvis att rådgivning och att öka kunskapen bland kvinnor kan vara svårt, då kvinnorna följer männens direktiv. Ett sätt att hantera det är att ha undervisning, rådgivning och vägledning där kvinnorna befinner sig utan sina män. På Crossroads sker detta i tvättstugan – då kvinnorna väntar på att tvätten ska vara klar sker alfabetisering och undervisning.

Mer fakta

Om Stadsmissionens ordinarie verksamhet för EU-medborgare i utsatthet, Crossroads

Crossroads är en verksamhet som riktar sig till EU-medborgare som kommit till Sverige för att söka jobb. Verksamheten innefattar både basstöd (mat, dusch, tvätt, vila, gemenskap) och vägledning och rådgivning kring förutsättningarna i Sverige och specifikt på den svenska arbetsmarknaden. De EU-medborgare som har lättast att komma in på svenska arbetsmarknaden är förstås de personer med yrkesutbildning, som kan läsa och skriva och som har tidigare erfarenheter. Genom att stötta till ett första steg ut på arbetsmarknaden genom exempelvis praktik ges dessa förutsättningar att bättre hitta rätt på arbetsmarknaden. I projektet ingår inga arbetsmarknadsinsatser.

Om målgruppen EU-medborgare i utsatthet

Sedan början av decenniet har EU-medborgare anlänt till Sverige i större mängd än tidigare. De flesta söker jobb men arbetsmarknaden är en annan än den man känner till sedan tidigare, då man varit exempelvis gästarbetare i Italien. Då man inte fått arbete i Sverige har flera valt att i stället tigga, panta flaskor eller svartjobba och därigenom fått en inkomst som skickas hem. Enligt EU:s rörelsedirektiv har EU-medborgare rätt att vistas i Sverige i tre månader utan arbete – en del befinner sig i Sverige tre månader, reser ut och kommer sedan tillbaka igen. Det är svårt att kontrollera och troligtvis befinner sig några här längre perioder än så. Många är dock här under en period för att tjäna pengar och sedan åka tillbaka till sitt hemland igen. Det är ett sätt att få pengar till att lägga tak på huset, att ge barnen kläder eller dator för att kunna hänga med i skolan, sjukvård till svärfar eller liknande.

Stadsmissionen ser en förskjutning i utsatthet för målgruppen. De rättsfall kring människohandel som drivits senaste året är ett tecken på denna förskjutning. Ju svårare det blir för målgruppen att tjäna pengar på ett legalt och legitimt sätt – däribland tiggeri – desto större blir risken att människor utnyttjas på olika sätt. Bland annat att gravida kvinnor och människor med funktionshinder skickas till Sverige för att tigga, eftersom de väcker mer empati och därmed får mer pengar när de tigger. Men också för att deras rättigheter är än mer begränsade i praktiken – både i hemlandet och i Sverige, då t.ex. den som är funktionshindrad är beroende av anpassning och stöd för att kunna resa och röra på sig. Den större utsattheten vet vi, med erfarenhet från andra grupper i utsatta situationer, leder oundvikligen till ökad psykisk ohälsa som bedövas med olika former av missbruk.

Grundproblematiken för den subgrupp som detta projekt vill nå handlar om den stora utsattheten som bottnar både i fattigdom och social exkludering/diskriminering. Gruppen har inte tillgång till de samhälleliga resurser och rättigheter som de enligt EU-konventionen om mänskliga rättigheter har

rätt till. I sina hemländer finns rättigheterna på pappret men i praktiken är diskrimineringen stor. De har aldrig fått sina rättigheter erkända och har dålig kunskap om rättigheterna, inte minst pga analfabetism. Den som aldrig blivit inkluderad behöver vi närma oss utifrån deras förutsättningar för att kunna – steg för steg – inkludera. I Sverige möter man dessutom ett samhälle som är främmande, ett språk som man inte talar och en arbetsmarknad men även kultur som man inte känner till. Det gör det extra svårt.

Sveriges Stadsmissioner har lång erfarenhet av att arbeta med målgruppen. Det är vanligt att personer har svårt att hålla tider, att delta regelbundet och att uppfylla åtaganden, givet den utsatthet som många lever i och där många i målgruppen saknar bostad och ibland mat för dagen. Att arbeta med information, vägledning och kunskaphöjande åtgärder är en utmaning under dessa omständigheter, men något som organisationen hanterar varje dag. Exempelvis innebär gruppverksamhet ofta att varje gruppssession måste vara fristående och kunna stå för sig själv – för de allra mest utsatta individerna är det sällan möjligt att ha återkommande grupputbildningar, utan det gäller att agera och erbjuda kunskapsöverförande insatser där individerna befinner sig. Crossroads har erfarenhet av att samma personer återkommer, men med olika intervall, och kan därför anpassa exempelvis gruppinformation/kunskapsöverföring till den grupp som befinner sig där för stunden. Det gäller att hitta rätt sammanhang som gör detta möjligt. Crossroads har exempelvis goda erfarenheter av att erbjuda information i verksamhetens tvättstuga. Att skapa rätt sammanhang även i fält är också en nyckel till framgång.

Rättigheter

Behovet att känna till sina rättigheter – både i Sverige, hemlandet och EU – är stort, likaså vägnarna till att få sina rättigheter uppfyllda. Den legala status som målgruppen befinner sig i ger dem inga rättigheter i Sverige annat än akutstöd.

En återkommande problematik som alla de verksamheter som möter målgruppen kan vittna om är bristen på faktabaserad samhällsinformation om Sverige men även hemlandet. Bristen handlar om kunskap om det svenska och hemlandets samhällssystemet med rättigheter, skyldigheter och förväntningar på individen samt en social och fysisk utsatthet som genererar en sämre fysisk, psykisk och sexuell hälsostatus samt problem med att sköta sin hygien. Den bristande kunskapen om hur samhället fungerar gör det svårt att ta välgrundade beslut om vistelsen i Sverige eller att planera för sin framtid när man åker tillbaka till hemlandet. Ofta har människor fått felaktig information redan i sitt hemland om förutsättningarna till jobb eller annan försörjning i Sverige och det finns ett stort behov av basal, pålitlig information om samhället och de olika funktioner som är viktiga för målgruppen.

Diskriminering

I arbetet med EU-medborgare på Crossroads blir det uppenbart att de personer som har liten chans att komma ut på arbetsmarknaden har en komplicerad situation där långvarig diskriminering gör att chanserna att inkluderas i något land är mindre. Även då Stadsmissionen arrangerat boende särskilt för just den här subgruppen blir det tydligt att det långvariga utanförskapet lägger hinder för att ta emot den hjälp som erbjuds och som kan vara ett första steg till inkludering. Särskild kulturell kompetens är en avgörande faktor för att nå den subgrupp som är mest diskriminerad och exkluderad. Man är heller inte van att komma till de mötesplatser som andra grupper känner sig välkomnade till, varför tanken om mobila och uppsökande fält-team kom upp som en möjlig lösning.

Hälsa

Målgruppen är i stort behov att få sina basbehov tillgodosedda, däribland ett stort behov av hälsovård och preventivt hälsoarbete. På Crossroads finns möjlighet att träffa läkare för akutrådgivning och viss utskrivning av recept, detta i samarbete med idéburna aktörer. Vid en inventering av vad rådgivningen hanterar är det psykisk ohälsa, information om hälsa och kost,

smittspridningsförebyggande åtgärder och smärtlindring. Den hälsorådgivning som vänder sig till kvinnor hanterar preventivmedel, information om gynekologiska följder på olika utmaningar som kommer med att inte ha tillgång till sanitet eller tvättmöjligheter. Vi märker att målgruppen har dålig kunskap om preventivt hälsoarbete och vad de själva kan göra för sitt välmående och också att man inte känner till vilka rättigheter man har, t.ex. gällande akutvård och var och hur de kan få hjälp – i Sverige eller i sitt hemland. Ohälsan är stor - flera gånger har Crossroads personal fått kalla på ambulans då personer svimmat eller blivit medvetslösa, på grund av dålig hälsa som bottnar i bristande kunskap. Utsattheten bland dem som inte kommer till Crossroads för läkarvård – och inte till någon annan samhällsaktör heller – kan bara antas vara ännu värre.

I den nationella samordnarens delrapport (Länsstyrelsen Stockholm 2018) pekas på en rad åtgärder som stat och kommun behöver tydliggöra för att rättsläget ska vara lika oavsett legal status och myndighet. Enligt samordnaren är det en trend att målgruppen i Sverige har färre boplatser i form av tält eller skjul utan numera har uppställda bilar där det tex eldas i gasolkök vilket kan utgöra fara för hälsa (a.a s 50). En annan utmaning med hälsoläget i målgruppen och det behov som finns är att bedriva preventivt hälsoarbete för att förhindra smittspridning och sjukdom. I den läkarrådgivning som finns kopplad till stadsmissionernas verksamheter finns kunskap om att målgruppen önskar få hälsopreventiv information. Sjukvårdspersonal uppfattas ofta av målgruppen som mer neutrala och faktabaserade vilket tex innebär att en läkares ordination värdesätts.

Jämställdhet

Ett jämställdhets- och tillgänglighetsperspektiv läggs på projektets insatser. Det handlar t ex om att ta hänsyn till att kvinnliga migranter och hemlösa kvinnor är sårbara grupper för sexuellt utnyttjande (Carlsson, Ekblad 2014:405). I Carlssons och Ekblads studie antyds också att kvinnliga migranter utsätts för våld i nära relationer i högre utsträckning än svenskfödda kvinnor. I verksamheter runt om i landet märks också att kvinnor och män tenderar att få olika roller under vistelsen i Sverige, då kvinnor kan ha lättare att få in pengar genom gåvor från förbipasserande medan män oftare är aktivt arbetsökande till exempel i olika hantverksyrken eller genom insamling av pantburkar. Detta påverkar möjligheterna att delta i olika insatser och aktiviteter som planeras i projektet och hänsyn måste tas så att alla kan erbjudas att medverka utifrån sina olika förutsättningar.